

Bernard Leeming, *Principles of Sacramental Theology*, Londyn 1962², ss. LVIII+720

Autor, profesor dogmatyki w Heythrop College, adresuje swe pokaźne dzieło, owoc wieloletniej pracy pedagogicznej, do szerszego grona odbiorców zainteresowanych problematyką teologiczną. W przedmowie L. stwierdza, że kluczem do jego wykładów sakramentologii jest związek zachodzący między sakramentami a Ciałem Mistycznym Chrystusa: „Myśleć o sakramentach nie myśląc o żywym związku między Chrystusem a Kościołem znaczy myśleć o Hamlecie nie myśląc o księciu duńskim” (s. IX n.). Ten

mocny akcent eklezjalny uwidacznia definicja sakramentu: „Sakrament jest stałym i skutecznym znakiem Chrystusa, jednoczącym przyjmującego w sposób specjalny z Jego Mistycznym Ciałem i przez to wyrażającym Jego wolę udzielenia zjednoczenia przez łaskę tym, którzy nie stawiają przeszkód” (s. 349). Eklezjologiczny charakter traktatu o sakramentach stał się prawdą w sakramentologii zapomnianą. Autor uwypukla ją uzasadniając tezę, że każdy sakrament jest nie tylko aktem Kościoła; pierwszorzędnym

skutkiem każdego z siedmiu sakramentów jest szczególniejsze złączenie człowieka z Kościołem widzialnym. *Res et sacramentum, ornatus animae* to nie tylko rzeczywistości niewidzialne; L. wskazuje na ich widzialny sens eklezjalny. Sakramenty udzielają łaski, ponieważ każdy z nich wytwarza specyficzny kontakt z Kościołem. Łaska jest łaską Kościoła, którą otrzymał on od Chrystusa (s. 348 n.).

L. szczęśliwie wyeksponował bardzo płodną dla sakramentologii ideę Kościoła-Ciała Mistycznego. Zarzucić tylko należy Autorowi, że tę swoją „ideę kluczową” kreśli dopiero w XI rozdziale. Wysuniętego przez siebie aspektu eklezjalnego nie wyzyskał dla nadania jednolitego, eklezjologicznie zwartego charakteru całości swego obszernego podręcznika. W bieżącym wydaniu mógł być już uwzględnic odnośny punkt widzenia przeprowadzony konsekwentnie np. przez K. Rahnera i E. H. Schillebeeckxa.

Osiemnaście rozdziałów swej książki L. zgrupował w sześciu sekcjach. Oto ich tytuły: I. Sakramenty i łaska, II. Sakramenty i charakter, III. Sprawczość sakramentalna, IV. Ustanowienie sakramentów,

V. Wymagania stawiane szafarzowi, VI. Ekonomia sakramentalna. Licząc się z amerykańskim i angielskim odbiorcą Autor poświęca dużo miejsca kontrowersjom międzywyznaniowym.

Recenzowane wydanie książki, *Principles of Sacramental Theology*, uzupełnione jest dwoma apendyksami. Autor zmienia opinię reprezentowaną w wydaniu poprzednim odnośnie do sakramentu namaszczenia chorych. Ryt ten nie jest sakramentem umierających — jak utrzymywał dotąd — ale jest sakramentem chorych zadzierzgującym nową relację między chorym a Kościołem. Całość zamyka bardzo obfita bibliografia oraz indeks imiennie-rzeczowy.

Fakt pięciu nakładów w okresie siedmiu lat każe wnosić, iż książka Leeminga spełnia dobrze cel wyznaczony jej przez Autora: na gruncie amerykańskim i angielskim wypełnia lukę w zapotrzebowaniu na gruntowne kompendium sakramentologii, ponieważ „książki požądanego typu w języku angielskim są bądź wyczerpane, bądź przestarzałe, bądź nie dość systematyczne, bądź zbyt ogólnikowe” (s. VIII).

Ks. A. Skowronek